

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw“

Waartoe de vermaning der Wet ons brengt

„Ook laat uw knecht zich daardoor ernstig vermanen: in het houden ervan ligt rijke beloning. Afdwalingen wie bemerkt ze? Spreek van de verborgene mij vrij. Behoed ook uw knecht voor overmoed, laat die over mij niet heersen; dan ben ik onberispelijk en vrij van grote overtreding. Mogen de woorden van mijn mond en de overleggingen van mijn hart U welgevallig zijn, o HERE, mijn rots en mijn verlosser.

Psalm 19 : 12—15

David heeft niet behoord tot die schare van mensen, die wel met de mond in de wet des HEREN roemen, maar in de levenspraktijk zich er niets van aantrekken. Die zullen er in zijn dagen wel geweest zijn en ze zijn er nog. Ze lezen trouw hun Bijbel, naar aloude gewoonte; ze gaan naarstig met de gemeente op, naar oud gebruik; ze zingen uit volle borst de verzen van psalm 19, als die in de kerk worden opgegeven. Maar in hun leven merkt men er bitter weinig van, dat zij zich van de beloften en van de eisen des HEREN iets aantrekken. Ik heb ze gekend, die zelf volmondig toegaven, dat het Evangelie en de Wet des HEREN in hun leven niets gedaan hadden. En ze verontschuldigen zich vaak met het praatje, dat „het toch ook maar gegeven moest worden“ en dat „een mens er zelf toch ook niets aan kon doen“ enz.

David heeft heerlijke dingen van de wet des HEREN gezegd. Dat was hem „menens“, dat was hem „uit het hart gegrepen“. Hij smulde om zo te zeggen, als hij van Gods beloften hoorde. En hij vond in de bevelen des HEREN grote rijkdom. Hij liet zich door het Woord des HEREN ernstig vermanen, hij liet zich zeggen. Hij nam het niet voor kennisgeving aan, om dan over te gaan tot de orde van de dag. Maar hij maakte er ernst mee. Hij bewaarde ze, naar het woord van de Here Jezus, in een eerlijk en oprecht hart.

Het was ook zijn overtuiging, dat rijke beloning verbonden was aan het houden van alles, wat de HERE beloofde en beval. Heerlijk zijn de gevolgen als we het Evangelie geloven en in de wet des HEREN gaan. In plaats van „beloning“ zouden we ook wel kunnen spreken van „gevolg“. In dit ene woord vat David dunkt mij samen, wat hij in het voorgaande al gezegd heeft. Als we ons houden aan het woord des HEREN dan wordt het leven verkwikt, dan worden we echt wijs, dan wordt ons hart blij en onze ogen verlicht. Dan krijgen we vrede met God, een rustig geweten en dan leven we als vrije, blije kinderen Gods.

Ik zou die beloning wel willen samenvatten in de prachtige psalm (119 : 83).

Wat vreë heeft elk, die uwe wet bemint; Zij zullen aan geen hinderpaal zich stoten. Ik, HEER, die al mijn blijdschap in U vind, hoop op uw heil met al uw gunstgenoten; 'k doe uw geboon' oprecht en welgezind, uw liefdedienst heeft mij nog nooit verdrotten.

Maar als David dan eigen hart en leven toetst aan de regel van de wet des HEREN dan vraagt hij: Afdwalingen — wie bemerkt ze? David zal wel bedoelen: Wie kent zichzelf volkomen? Wie doorgrondt zichzelf en wie kent eigen hart?

Bij afdwalingen zullen we niet moeten denken aan grove afwijkingen, maar aan dwalingen, die men zichzelf niet bewust is. Op een Griekse tempel stond de bekende spreuk: „Ken u zelf“. Over de bedoeling

daarvan zijn de meningen verdeeld, maar als wij de woorden nemen zoals ze daar staan, dan geven ze ons een moeilijke bezigheid. We mogen wel zeggen: een onmogelijke bezigheid. We kennen ons zelf alleen als we de HERE kennen en voor het oordeel des HEREN buigen en ons zelf toetsen aan de regel van de wet des HEREN. En dan lukt het ons nog maar zeer ten dele ons zelf te kennen. We kunnen heel moeilijk een voorstelling hebben van ons eigen uiterlijk. Maar nog moeilijker is het inzicht te hebben in eigen hart en leven. De zonden van anderen zien we duidelijk genoeg. En over kleinigheden van anderen kunnen we vallen. Terwijl we voor eigen gebreken en zwakheden blind zijn. We dragen wat dat betreft oogkleppen. Dat zal wel daarvan komen, dat we eigen afdwalingen niet willen zien. Het is een wonder van Gods genade als we daartoe komen. En dan bidden we met David: HERE, spreek mij van de verborgene afdwalingen vrij.

Daarbij hoeven we niet te denken aan gebreken, die voor anderen verborgen zijn. Die zijn er ook. En we mogen dankbaar zijn, dat we elkanders gebreken niet kennen. De samenleving zou anders wel onmogelijk zijn denk ik. Maar we zullen hier moeten denken aan afdwalingen, die voor ons zelf verborgen zijn. Wie kan zeggen, wat er soms in de diepte van het hart woelt en gist? Wat speelt er zich af in het onbewuste? Wat gaat er in ons om in de droom? De HERE weet alle dingen. Hij toetst de nieren en proeft het hart. Maar voor ons zelf blijft veel verborgen. Ik las, dat een Rooms concilie heeft voorgeschreven, dat eens per jaar alle zonden moeten worden beleden in de biecht. Men kan zo iets gemakkelijk voorschrijven, maar wie kan daaraan voldoen? Het komt me voor, dat zulk een voorschrift wel een ontzaggelijke gewetensnood in het leven van velen moet brengen. Wij zullen er ons wel aan wennen moeten om met naam en toenaam onze zonden, die we ons bewust zijn, voor de HERE te belijden. Maar we mogen rustig geloven, dat de HERE ook onze verborgen afdwalingen wil vergeven. Uit genade. Om de verdiensten van onze Here Jezus Christus.

David weet ook van erger dingen in zijn leven. Daarom bidt hij: Behoed ook uw knecht voor overmoed. De St. Vert. heeft: trotsheden. We zullen moeten denken aan wat de Schrift noemt: zonden met opgeheven hand. (Num. 15 : 30). Er staat een woord, dat schijnt te betekenen: borrelen, bruisen, sissen, zieden. Het kan voorkomen, dat we wel weten, dat de HERE dit of dat niet wil. En dat wij het toch willen en dat wij het toch doen. Willens en wetens, tegen beter weten in. Voor enige tijd sprak ik nog met iemand, die van zichzelf zei: „Ik ben een raar mens, een dwars mens. U geeft mij een goede raad, maar ik wil het niet en ik doe het niet“.

David zegt niet, dat hem dit niet kan overkomen. Hij is niet hooggevoelende. Maar hij bidt: „HERE bewaar mij daarvoor, dat ik weerbarstig en eigenwillig tegen uw wet inga. Laat overmoed mij niet beheersen“. Dat is echt naar de bede van het Onze Vader: „Leid ons niet in verzoeking, maar verlos ons van den boze“. Ons vlees is zwak en de verleiding groot en de duivel machtig. Maar de HERE kan ons bewaren en onder zijn bescherming zijn we veilig.

Dat drukt David uit in onze woorden: Dan

UIT DE INHOUD:

Waartoe de vermaning der Wet ons brengt H. J. J.
Antwoord aan Prof. Dr. Polman (II) C. V.
Twee miljoen? C. v. d. L. en J. C. v. d. L.
Christelijk „verzet“ in Hitler-Duitsland (VI) G. V.
Brieven uit het Verre Westen W. v. d. K.
Eenzaam maar niet alleen (II) G. P.
Boekbespreking H. C. E. S—L.
Persschouw C. V.
Kritische krabbel Frater
Van hier en ginds
Helpt allen mee
Studeren in Amsterdam?!
Kerknieuws

ben ik onberispelijk en vrij van grove overtreding. Daarmee wil David niet zeggen, dat er dan helemaal niets meer aan hem mankeert. En dat hij dan nooit meer struikelt. Maar dan is de gang van zijn leven naar uitwijzen van de wet des HEREN. Dan leeft hij uit één stuk om zo te zeggen. Dan wordt hij bewaard voor grove overtredingen.

Mij werd eens verteld van een bekende schrijver, die gezegd zou hebben: „Alle dominees en ouderlingen moesten maar eens „in de goot gelegen hebben“. Dan wisten ze beter wat zonde was dan nu en dan zouden ze anderen meer tot steun kunnen zijn“. Ik kan moeilijk aannemen, dat iemand er zo over zou denken. We mogen dankbaar zijn als we voor „uitbrekende“ zonden bewaard zijn en bewaard worden. Wat zonde is kan niemand onbekend zijn, die de HERE kent en de wet des HEREN ernstig neemt. We mogen op mensen van grove overtredingen niet minachtend neerzien. Maar we mogen dankbaar zijn als we van jongsaftaan de HERE gekend hebben en door Gods genade een gaaf, oprecht leven mochten leiden. En wat de toekomst betreft, laten we maar nooit overmoedig zijn. En maar nooit zeggen, dat wij tot dit of dat niet in staat zouden zijn. Als God ons niet bewaart zijn we tot alles in staat. David zal ook niet gedacht hebben, dat hij nog eens moord en echtbreuk zou plegen. Wie kon dat van hem denken? En Petrus was er ook wel zeker van, dat hij de Here Jezus nooit zou kunnen verloochenen. Maar hij deed het toch. Hoogmoed komt voor de val. Maar wie op de HERE vertrouwt en alles van Hem verwacht zal niet beschaamd worden. Dat zal Spreuken 28 : 14 bedoelen: „Welgelukzalig is de mens, die geduriglijk vreest; maar die zijn hart verhardt zal in het kwaad vallen“.

David vraagt tenslotte: Mogen de woorden van mijn mond en de overleggingen van mijn hart U welgevallig zijn, o HERE mijn Rots en mijn Verlosser.

Als ik me niet vergis, werden deze woorden vroeger nogal eens gebruikt in het gebed voor de prediking. Een dominee zal ook wel eens zijn int'reepreek gehouden hebben over deze tekst. Maar dit gebed past ons allen wel. De wet des HEREN is de regel voor ons denken en voor ons spreken. Natuurlijk ook voor al onze handelingen. Maar als de gedachten des harten en de woorden van de mond de HERE behagen, dan zal heel ons doen Hem welbehagelijk wezen. Want uit het hart zijn de uitgangen van heel ons leven.

Heerlijk als zo onze verwachting in alles mag zijn van de HERE. Onze Rots op wie we kunnen bouwen. Onze Verlosser, die ons verlossen kan van alle kwaad. Als we het Evangelie geloven dan mag ieder voor zich zeggen: Mijn Rots en mijn Verlosser.

H. J. JAGER.

Antwoord aan Prof. Dr Polman

II

Geachte Collega,

Thans moge ik op Uw tweede artikel ingaan.

Daarin levert U kritiek op de tekening van het kerkelijk conflict, zoals ik die in het Opbouw-nummer van 31 juli gaf.

Die kritiek is zeer scherp.

Maar ik ben er toch blij mee. Aan camouflage hebben we niets. Die doet aan de zaak alleen maar kwaad.

Bovendien krijg ik door Uw kritiek nog weer eens gelegenheid de feiten te memoreren. Ten slotte mogen en kunnen alleen die een beslissing brengen in dit geding.

U schreef letterlijk over de door mij gegeven tekening het volgende:

„Dit suggestieve beeld, door Prof. Veenhof ontworpen, moge sommigen in onze kerken toespreken, maar maakt geen indruk op iemand, die alles heeft meegemaakt en zich met verbazing afvraagt, hoe iemand de moed heeft met deze constructies de werkelijke strijd van de veertiger jaren weer te geven. Als een scherpe, duidelijke trek in dit beeld komt de starheid van onze synodes naar voren, die zonder meer alle bemiddelingspogingen die aan de bezwaarden nog enige ruimte zouden hebben gelaten, afwezen en in hun optreden een leertuchtwestie maakten tot een ordekwesie en haar daardoor denatureerden en verminkten, terwijl daartegenover de bezwaarden in het volle licht komen te staan als broeders, wier enige „zonde” was, dat zij een synodale leeruitspraak niet konden aanvaarden. Waarheid is echter, dat onze synodes nooit enige bemiddelingspoging zonder meer hebben afgewezen, zelfs meer dan eens daarop zeer positief en met de uiterste soepelheid, die geoorloofd was, zijn ingegaan”.

Tot zover Uw requisitoir.

* * *

Het is uiteraard niet mogelijk in een krantenartikel het synodale gedrag ten aanzien van de vele bemiddelingspogingen, welke ter afwending van een dreigend definitief conflict werden ondernomen, van stap tot stap na te gaan.

Ik heb dat trouwens reeds gedaan in „Om de Unica Catholica” en „Een herder... een kudde”, waarop, zoals ik reeds schreef, Uwerzijds nooit werd gereageerd.

Feit, onweersprekelijk feit, is evenwel, dat inderdaad alle bemiddelingspogingen „zonder meer” werden afgewezen.

Want de synode handhaafde steeds zonder één enkele wijziging stijf en strak en onveranderd haar dogmatische constructies als de enig tolerabele in de kerken en telkens weer verklaarde ze: **ge zult niets leren dan wat er ten volle mee in overeenstemming is.**

Al is het onmogelijk alle bemiddelingspogingen te bespreken, ik wil er toch één noemen. Niet alleen omdat ze illustratief is ten aanzien van wat de synoden daarmee deden, maar vooral ook omdat ze de belangrijkste pacificatiepoging is geweest.

Ik heb namelijk het oog op de „Verklaring van Gevoelen” der bezwaarden, welke ze op 2 November 1943 aan de synode opzonden.

Deze „Verklaring van Gevoelen” is daarom zo belangrijk, omdat ze een positieve uiteenzetting geeft van wat de „bezwaarden” destijds gevoelden ten opzichte van de in geding zijnde leerkwesies.

En bovendien: ze werd opgesteld, gehoor gevende aan een verzoek van synodale deputaten gericht tot bezwaarschriftschrijvers, toen zij met dezen een samenspreking hadden.

Bij een paar van die samensprekingen was namelijk door die deputaten aan hun gesprekspartners gevraagd — ik citeer de acta — „schriftelijk hun standpunt nader kenbaar” te maken.

In deze „Verklaring van Gevoelen”, welke door een flink aantal bezwaarden gezamenlijk werd opgesteld, gaven zij eerst hun kritiek op de aangenomen leeruitspraken, maar tegelijk ook een thetische uiteenzetting van hun opvatting omtrent de in geding zijnde leerpunten. Deze Verklaring was een ernstige poging, ondernomen van de zijde der bezwaarden, om een verzoening tussen de dissidentiërende broeders te bewerkstelligen en zo

een debacle te voorkomen. Wat de kern der zaak betreft, namelijk het karakter der belofte, sloot ze zich daarbij geheel en con amore aan bij de uiteenzetting, welke Dr Berkouwer daaromtrent gaf in zijn „De Strijd om het Rooms-Katholieke dogma”.

Met zeer grote spanning hebben de bezwaarden destijds uitgezien naar wat de synode met hun Verklaring zou doen.

Zou ze er op ingaan? En hoe? Als ze b.v. zou zeggen, dat wat in de Verklaring van Gevoelen stond — als was ze het er niet ten volle mee eens — toch niet in strijd was met wat in de confessie werd beleden, en dus tolerabel was in de kerken, dan zou het licht in de duisternis zijn doorgebroken!

* * *

Wat deed nu de synode en haar opvolgsters?

Ik zal de Acta citeren.

Op 10 november 1943 brachten de deputaten, welke met de bezwaarden hadden samengesproken, aan de synode verslag uit over hun wedervaren.

Zij lazen o.a. dit voor: „Op 5 november werd door ons ontvangen een gedrukt stuk, gericht aan ons als deputaten en ondertekend niet alleen door dr Los e.a., maar ook door ds Meulink, waarin dus deze zes broeders gezamenlijk hebben voldaan aan hun toezegging(!!) zo mogelijk nog nader mededeling te doen van hun standpunt”.

Men ziet deputaten verklaren zelf, dat het inzenden van de „Verklaring van Gevoelen” het voldoen was aan een gegeven „toezegging”. Een toezegging, welke weer werd gegeven als reactie op een **verzoek** dienaangaande door de deputaten.

In het rapport van de deputaten wordt voorts gememoreerd, dat de opstellers ervan „in hun stuk” verklaarden, dat zij de uitspraak over het voor wedergeboren houden der kinderen niet als confessionele uitspraak konden aanvaarden, dat de ondertekenaars niet waren ingegaan op de argumenten welke de verklaring van 1905 en in het Praeadvies(!) aan Schrift en belijdenis waren ontleend en voorts dat er „**geen reden (was) om verder op dit stuk in te gaan**”. Dat deze Verklaring overvloed van „Schriftbewijs” gaf wordt niet vermeld.

Ieder onbevangen beoordelaar moet op grond van deze feitelijke gang van zaken erkennen, dat de synode „star” aan haar opinies vasthield. Alleen interesse had voor de vraag of de bezwaarden die onveranderd aanvaardden. En toen dat niet het geval bleek te zijn niet verder over hun gedachten omtrent verbond, doop enz. wilde spreken.

O zeker, ze wilde wel samensprekingen — maar alleen om de bezwaarden te overtuigen, dat de synode het bij het rechte eind had, en hen over te halen zich aan de synodale beslissingen te conformeren! Maar niet om na te gaan of wat de bezwaarden positief leerden confessioneel aanvaardbaar of desnoods duldbaar was, of in ieder geval een mogelijkheid bood om tot overeenstemming te komen. Met andere woorden: De Verklaring van Gevoelen als **bemiddelingspoging** wees zij af. Of neen, zo zeg ik het nog te mooi: **ze ging er niet eens op in.**

Dit is voor iedere objectieve beoordelaar duidelijk.

Maar er kwam nog meer bij.

Nadat de synode in eerster instantie de Verklaring van Gevoelen als bemiddelingspoging had genegeerd, volgden er weer samensprekingen met de bezwaarschriftschrijvers. Deze leidden er niet toe, dat de bezwaarden zich conformeerden aan de synodebesluiten. Maar wel was het eind van deze fase der geschiedenis, dat de synode besloot aan de inzenders van de gravimina te berichten, „dat zij, gehoord het rapport harer deputaten aangaande de gehouden samensprekingen, niet wil nalaten er nadruk op te leggen, **dat in onze kerken niets mag worden geleerd, dat met de betrokken leeruitspraken niet ten volle in overeenstemming was**”.

Dat wil zeggen: Er moest geleerd worden dat het Gods eis is ieder gedoopt kind te houden voor een kind dat reeds wedergeboren is. En men moest de kinderen ook metterdaad zo beschouwen.

Of de synoden ook straf en stijf en onver-

anderd vast hielden aan wat in de leeruitspraken — het waren nog de oorspronkelijke, de Vervangingsformule was er nog niet — was uitgesproken!

En — „zonder meer” werd de bemiddelingspoging der bezwaarden aan kant geschoven!

Zo werd de eerste fase van de historie der synodale behandeling van de „Verklaring van Gevoelen” afgesloten.

* * *

Maar dat was niet het einde.

Deze synode zou er nog eens mee geconfronteerd worden.

Nadat het zoeven beschrevene was gepasseerd, schreef namelijk Dr Van 't Veer, een man des vredes als weinigen, een brief naar de genoemde deputaten, welke door deze ook aan de synode werd meegedeeld:

In deze brief schreef Dr Van 't Veer o.a.: „Het verblijdt me, dat de synode van de in de tien punten uit het slot van de „Verklaring van Gevoelen” samengevatte verklaring geen enkel woord als onrechtzinnig heeft gebrandmerkt. Ook onder degenen, die niet bezwaard gebleken zijn, leeft de overtuiging, dat in onze kerken volle ruimte is gelaten voor deze verbondsbeschouwing, naast de andere, die b.v. in het Praeadvies haar uitdrukking vond”.

Men voelt: Dr Van 't Veer worstelt om een weg te vinden, die uit de impasse zou kunnen leiden. Als de synode eens gezegd had: Inderdaad die ruimte is er — dan was de kerkelijke ellende van 1944 misschien wel nooit geschied!

Maar wat antwoordde de synode?

Dr Van 't Veer ontving op zijn brief het volgende antwoord:

„Ter voorkoming van misverstand menen deputaten u te moeten mededelen, dat bovengenoemde „Verklaring van Gevoelen” op de synode **uit de aard der zaak niet in behandeling is geweest**, daar de synode niet tot taak had de verbondsbeschouwing der broeders te onderzoeken, maar de bezwaren, die zij tegen de uitspraken van 1905 en 1942 hadden ingebracht; en er dus uit haar stilzwijgen dienaangaande geen conclusies zijn te trekken aangaande een in onze kerken bestaande ruimte voor tweeërlei verbondsbeschouwing in den door u aangeduiden zin”.

De inhoud van deze brief is duidelijk.

De synode plaatste zich op het starre en formalistische standpunt: wij onderzoeken alleen **bezwaren**, die tegen onze leeruitspraken worden ingebracht. Verder doen we **niets**.

En zo werd de „Verklaring van Gevoelen” als bemiddelingsvoorstel ten tweeden male „zonder meer” van de hand gewezen. De synode greep de uitgestoken hand niet aan. Ze negeerde die. Ze wilde niet eens over het haar meegedeelde praten!

* * *

Maar ook dit was nog het einde niet.

Op de 22ste juni van 1944 vond zij namelijk op haar tafel een nieuw verzoek ten aanzien van de „Verklaring van Gevoelen”. Het was bij haar ingezonden door br G. Th. Koning uit Baarn.

Ik zal deze brief letterlijk overnemen.

„Tot hen, die geen bezwaren hadden tegen de verklaringen van 1905 behoor ook ik. De laatste maanden doen zich echter enkele moeilijkheden voor. Bij ambtelijk bezoek, dat ik als ouderling moet brengen, komen natuurlijk telkens vragen inzake het genadeverbond naar voren. Daarbij mag ik niets „leren”, dat tegen 1905/1942 ingaat. Nu zijn er opvattingen waarvan ik niet weet hoe ze door U gekwalificeerd worden. Om concreet te zijn: de verklaring van gevoelen d.d. 2 november 1943 van Dr S. O. Los e.a. acht ik persoonlijk niet strijdig met 1905. Mijn oordeel, noch dat van een ander ambtsdrager persoonlijk, kan hier echter gezaghebbend zijn. Dat kan wel een uitspraak van U. Met aandrang moge ik daarom het verzoek doen mij in te lichten wat het oordeel van de synode over de bedoelde tien punten is. Mocht daarover nog geen uitspraak gedaan zijn, dan spreke Uw college zich daarover alsnog uit. Hoe duidelijker het is wat al dan niet geleerd mag worden, hoe groter de mogelijkheid van gezonde verhoudingen. Uit de aard der zaak kon de kerkeraad van Baarn waar ik deze kwestie eerst ter sprake bracht, niet de gewenste inlichting geven”.

Deze brief is een zeer belangrijke brief.

Want ze gaf weer wat in die dagen bij luizenden leefde.

Er waren er toen immers massa's die tegen „1905” geen bezwaar hadden, omdat naar hun overtuiging de leer omtrent verbond en belofte, zoals die in het positieve deel van de Verklaring van Gevoelen was omschreven, ten volle rechtsgeldig was in de gereformeerde kerken. En omdat — op grond daarvan — „1905” niet zó gelezen behoefde te worden dat elk gedoopt kind voor een reeds wedergeboren kind gehouden moest worden.

Wat deed nu de synode?

Hielp ze klaarheid brengen in de toen ongetwijfeld verwarde confessionele situatie, welke deze brief zo duidelijk tekende? Ging ze in op het daarin gedane verzoek, dat tegelijk, zakelijk, een zeer belangrijke bemiddelingspoging was?

Men oordele.

Op 1 augustus 1944 verzond de synode aan br Koning het volgende antwoord:

„De Generale Synode heeft in haar zitting van heden met belangstelling kennis genomen van Uw schrijven d.d. 13 Juli 1944. De synode verwijst U naar haar uitspraak, waarin zij verklaard heeft, dat de verklaring van gevoelen met opzet(!!!) door haar niet is behandeld geworden”.

Dit is harde, maar ook duidelijke taal.

De synode ging ten derde male op het bemiddelingsvoorstel, dat de Verklaring van gevoelen bevatte, niet in. En ze voegde er thans uitdrukkelijk bij, dat ze dat met opzet niet deed.

Maar nog is dit het einde niet van het verhaal.

Want de synoden van Uw kerken kregen wéér met de Verklaring van Gevoelen te doen.

Dat was ook geen wonder.

Want steeds luider werd enerzijds verkondigd, dat de Verklaring van Gevoelen gereformeerd, confessioneel was. Maar anderzijds werd ook gezegd dat zij niet gereformeerd was en daarom afgewezen moest worden.

De buitengewone synode van Utrecht-1946 kreeg daarom verscheidene brieven over de Verklaring. Daarin werd zij weer geïnterpelleerd over de vraag of wat de Verklaring leerde tolerabel was.

Maar alle briefschrijvers kregen nul op het request.

Ze ontvingen namelijk van de scriba der synode, Dr Hoek, de volgende brief:

„Namens de Generale Synode heb ik U naar aanleiding van de bekende „Verklaring van Gevoelen” mede te delen, dat de synode waaraan deze Verklaring werd toegezonden, daarover geen oordeel heeft uitgesproken, omdat het niet op haar weg lag in te gaan op wat als gravamina bij haar ingediende verklaring(en) van enkele personen of groepen van personen, die dienst zouden moeten doen naast of ter vervanging van officiële kerkelijke leeruitspraken. Indien de synode dat gedaan zou hebben, zou zij aan ieder de gelegenheid moeten geven dergelijke verklaringen in te zenden en daarover een oordeel moeten geven, wat in strijd zou zijn met het karakter van een Generale Synode, die positieve uitspraken heeft te doen en gravamina tegen de aangenomen leer heeft te beoordelen”.

Zo schreef de synode.

Natuurlijk had geen bezwaarde er ooit een moment aan gedacht de Verklaring van Gevoelen te laten fungeren „naast” of „ter vervanging” van de leeruitspraken. De bedoeling was evident van de synode een uitspraak te krijgen of wat in de Verklaring van Gevoelen werd uitgesproken confessioneel, of, ten minste, tolerabel was in de kerken.

Hoe dat ook zij: weer werd het bemiddelingsvoorstel, dat de Verklaring van Gevoelen naar haar opzet was, afgewezen.

En de synode verklaarde tegelijk, dat zij geen enkele, zakelijke bemiddelingspoging wilde behandelen.

Maar het verhaal is nog niet uit.

Ook de volgende synode, die van Zwolle-1947, werd met de Verklaring van Gevoelen geconfronteerd.

De reeds genoemde br. Koning schreef namelijk aan deze synode een nieuwe brief over de Verklaring.

Hier is hij:

„Op 13 Juni 1944 verzocht ik U, mij in te

lichten over Uw mening inzake de Verklaring van Gevoelen van Dr Los e.a. van 2 November 1943. „Mocht daarover nog geen uitspraak gedaan zijn”, zo schreef ik, „dan spreke Uw college zich daarover alsnog uit”. Tot mijn spijt antwoordde U in Uw brief van 1 augustus niet meer dan: „De synode verwijst U naar haar uitspraak, waarin zij verklaard heeft, dat de Verklaring van Gevoelen met opzet door haar niet is behandeld geworden”. Die verklaring was mij onbekend en werd helaas ook niet bijgevoegd. Ik betreur echter, dat, op mijn verzoek, om zich daarover wél uit te spreken, niet werd gereageerd. Tenzij de bedoeling van de brief was, om kenbaar te maken, dat opnieuw, met opzet, die verklaring der bezwaarden niet werd behandeld, zonder dat uitdrukkelijk te zeggen. Mijns inziens kan dat de pacificatie dienen.

Moge ik nog eens een beroep op U doen in deze.

Volgens de pers heeft Dr N. J. Hommes („Zeeuwsche Kerkbode” 19-4-46) van enkele punten uit die verklaring gezegd (nl. van 4, 5 en 6) dat deze niet-gereformeerd, ja beslist ongereformeerd zijn.

Is dat ook Uw oordeel, dan is een verenigingsactie met zulke „vrijgemaakten” niet uitvoerbaar en zullen maatregelen tegen verschillende „bezwaarde” kerkleden niet uit mogen blijven.

Is dit Uw oordeel anders, dan kan van „samenspreking enz. iets worden verwacht”.

Zo schreef br Koning.

En men merkt, hij deed dit met het oog op een bemiddeling, een pacificatie.

Wat de synode besloot verneemt men uit deze brief, gezonden door haar scriba, Ds C. v. d. Woude, aan br Koning.

„De Generale Synode van Zwolle besloot in antwoord op het door U aan haar gezonden schrijven U te berichten, dat zij ten aanzien van de door U aangerode „Verklaring van Gevoelen” deelt het standpunt ten opzichte van dezen ingenomen door de Buitengewone Synode van Utrecht (1946) Acta 213, bijlage XXIII; in welke bijlage o.m. voorkomt:

„Wat de geschiedenis van deze verklaring betreft, deelt Uw commissie mee, dat volgens

door haar verkregen inlichting, de gang van zaken aldus is geweest: Na de samenspreking, die door de deputaten van de Generale Synode van 1943, met de bezwaarde broeders D. Los c.s. gehad hebben, is door deze broeders aan de Generale Synode een nadere verklaring ingediend, naar achteraf(!!!) blijkt, met de bedoeling, dat de Synode daarover 'n oordeel zou uitspreken. De Synode heeft dat niet gedaan, . . .” en dan volgt letterlijk wat reeds uit de boven geciteerde brief van Dr Hoek werd opgenomen.

Met deze brief was een vijfde poging om te bemiddelen „zonder meer” afgewezen.

Dit zijn de feiten.

De synode van 1943/45 heeft „zonder meer” de Verklaring van Gevoelen, die bemiddelingspoging der bezwaarden, afgewezen, ja genegeerd.

En de volgende synoden hebben, hoewel er over de Verklaring van Gevoelen een zeer duidelijk kenbaar gemaakt, diametraal verschillend oordeel in Uw Kerken werd kenbaar gemaakt — en daarmee tegelijk over de strekking der leeruitspraken — star geweigerd iets over die Verklaring te zeggen.

En met deze feiten voor ogen vraag ik U, geachte collega, is het waar wat U schreef, nl. dat uw synoden „nóoit enige bemiddelingspoging zonder meer hebben afgewezen”, en „zelfs meer dan eens daarop zeer positief en met de uiterste soepelheid, die geoorloofd was, zijn ingegaan”?

Waar is wel, dat steeds krachtiger Uw kerkenoten uitspraken en uitspreken dat de Verklaring van Gevoelen in Uw kerken „rechtsgeldigheid heeft — zo spreken de mannen van „Waarheid en Eenheid” — of ten volle confessioneel is — zo deed de kerkeraad van Almelo.

Mijn ruimte is reeds meer dan overschreden. En daarom volgt de rest van mijn antwoord D.V. een volgende keer.

Garne, met collegiale groet,

Uw

C. Veenhof.

TWEE MILJOEN?

Samenvatting: Een aantal van minstens twee miljoen Israëlieten, dat blijkens b.v. Num. 1 deelneemt aan de tocht van Egypte naar Kanaän, levert grote moeilijkheden op voor het verstaan van verschillende bijbelgedeelten (I). Enkele voorstellen tot het oplossen van deze moeilijkheden zijn gedaan, o.a. door Noordtzij (IIa) en Holwerda (IIb). Het laatstgenoemde voorstel, dat vele vragen schijnt op te lossen, vindt ook steun in de Bijbelse getallen zelf. Dit blijkt uit een rekenkundige benadering van deze getallen, zowel wanneer op de verdeling van de cijfers over de getallen (IIIa), als wanneer op het onderlinge verband tussen de cijfers (IIIb) wordt gelet. Ook het feit dat de andere grote getallen uit het boek Numeri op soortgelijke wijze zijn te verklaren maakt Holwerda's voorstel zeer aantrekkelijk (IV).

I. Inleiding; een moeilijkheid.

De geschiedenis van het volk Israël op de tocht van Egypte naar het beloofde land, is een geschiedenis die sterk tot de verbeelding spreekt. Ieder die Mozes' beschrijving van de tocht leest, of daarvan hoort verhalen, zal zich een voorstelling maken, die het onthouden van de bonte mengeling van gebeurtenissen vergemakkelijkt. Met name de grote verbeeldingskracht van de kindergeest schept hier de mooiste en wonderlijkste voorstellingen. Die later echter dikwijls, bij nader bestuderen, correctie en aanvulling blijken te behoeven; stap voor stap.

Eén van de dingen waarover ieder, ook al is hij er nooit bewust mee bezig geweest, zich een beeld heeft gevormd, is de omvang van het volk dat daar door de woestijn trok; het aantal Israëlieten dat door de Schelfzee ging, dat streed tegen de Amalekieten, dat „murmureerde” tegen Mozes, dat zich verzamelde rond de berg Sinai, dat feestvierde bij het gouden kalf, en zo meer.

We kunnen ons van het nader onderzoek van onze voorstelling afmaken, door te zeggen dat het niet van belang is hóeveel er waren:

het waren er véél. En of dat „veel” nu duizend of miljoen is, verandert aan de zaken weinig; het getal is onbelangrijk. Zo redenerend doen we echter tekort aan de Bijbel, die op vele plaatsen wel waarde aan het getal blijkt te hechten, ook in dit verband. Zoveel zelfs, dat er hele hoofdstukken zijn waarin vrijwel niets anders dan getallen worden gegeven. Ook die hoofdstukken behoren tot Gods woord en zijn de eeuwen door voor ons bewaard gebleven.

Wanneer we ons nu, dit overwegende, zetten tot toetsing van ons beeld omtrent het bovengenoemde aantal aan de in de Bijbel vermelde feiten; dan lijkt dat in eerste aanleg een zeer eenvoudige opgave. Het boek Numeri immers geeft de resultaten zowel van de volkstelling die gehouden is bij de uittocht uit Egypte, als van die bij de intocht in Kanaän. We lezen dat bij de uittocht het aantal mannen boven de twintig jaar, mannen die uitrukken in het leger, militairen, 603.550 bedraagt (Num. 1 : 46). Ongeveer hetzelfde aantal wordt opgegeven voor de sterkte van het leger na de omzwerfing in de woestijn, bij de intocht in Kanaän, namelijk 601.730 (Num. 26 : 51).

Uit deze gegevens laat zich, op grond van enkele aannemelijke veronderstellingen, het aantal Israëlieten eenvoudig berekenen. Om het totale aantal mannen te vinden zullen de bovengenoemde getallen ongeveer met twee moeten worden vermenigvuldigd; daarbij is dan dus gesteld dat het aantal grijsaards en jongens samen ongeveer gelijk is aan het aantal militairen. Wanneer vervolgens wordt aangenomen dat ook in die tijd het aantal mannen vrijwel gelijk was aan het aantal vrouwen, vinden we zowel bij de uittocht als bij de intocht een bevolkingstotaal van bijna 2¹/₂ miljoen. Het resultaat van deze berekening is uiteraard afhankelijk van de gemaakte veronderstellingen. Zo wordt het aantal ook wel op 3 à 5 miljoen geschat. Discussie hierover is niet nodig; niemand zal bezwaren maken wanneer wordt gesteld, dat er blijkens

de gegevens uit Num. 1 en 26, zoals we die nu in onze Bijbel vinden, **minstens 2 miljoen** mensen hebben deelgenomen aan de tocht van Egypte naar Kanaän.

Dit bijzonder hoge aantal heeft de bijbelcritici veel stof tot critiek gegeven. Men heeft gevraagd hoe het mogelijk is, dat een zo groot volk leefde in een land waar in onze tijd nauwelijks 1 à 1½ miljoen mensen een bestaan kunnen vinden. En dat dan dank zij grote irrigatiewerken en dank zij industrialisatie. Men heeft de cijfers uit Numeri schromelijk overdreven genoemd en een oplossing gevonden door te stellen dat Mozes niet kon tellen, of door aan te nemen dat de oorspronkelijke cijfers verloren zijn gegaan en later zijn aangevuld met cijfers die uit een veel latere tijd afkomstig zijn. Door degenen die de Bijbel aanvaarden als Gods eigen woord, zal de waarde van deze en dergelijke „oplossingen” echter niet erg hoog geschat worden. Maar met afwijzen alléén, wordt geen antwoord gegeven. De vraag blijft staan; en er zijn er meer. Wanneer we de gehele geschiedenis lezen van Gods volk in de woestijn en daarbij het aantal van minstens 2 miljoen in gedachten houden, vermenigvuldigen zich de vragen.

Het is dan nodig dat we een indruk trachten te krijgen hoeveel 2 miljoen is; wat het betekent wanneer twee miljoen mensen tezamen een tocht maken. Een enkele vergelijking met een voorbeeld uit onze tijd spreekt hier wellicht het duidelijkst.

Als na een grote interland voetbalwedstrijd zo'n 60.000 mensen een stadion verlaten, wordt het verkeer zelfs in een grote stad volkomen ontwricht wanneer niet bijzondere voorzorgsmaatregelen zijn genomen. En 2 miljoen is ruim dertig maal zoveel als 60.000. Een ander voorbeeld: het de vorige zomer te Soesterberg gehouden vliegfeest van de Koninklijke Luchtmacht trok 250.000 belangstellenden. De aan- en afvoer van al deze mensen kostte de verkeerspolitie veel hoofdbreken, en toen na vele weken van voorbereiding dat alles soepel bleek te verlopen, vormde voor sommige toeschouwers het gadeslaan van de verkeersdrukte zelfs het hoogtepunt van dit waarlijk toch wel indrukwekkende feest. Als we dan Soesterberg met Sinaï vergelijken vallen er nog wel enige verschillpunten op. Het vervoer: autobussen, auto's, motoren en fietsen tegenover merendeels voetgangers (Num. 11 : 21); de wegen: een modern wegennet tegenover steppe en woestijn-

land; de mensen: vrijwel uitsluitend volwassen tegenover gehele gezinnen met kinderen en zuigelingen; de bagage: foto's, toestellen en verrekijkers tegenover de complete huisraad, inclusief tenten, alsmede „een zeer talrijke veestapel” (Ex. 12 : 38). Aan dit alles moet, om goed te vergelijken, dan nog worden toegevoegd dat de toeschouwers in Soesterberg in verschillende richtingen uiteengingen, terwijl het volk Israël als geheel één koers hield. Bovendien bedraagt het aantal mensen in ons voorbeeld nog slechts een achtste deel van het bovengenoemde minimale aantal Israëlieten.

Wanneer we nu met dit beeld voor ogen de gehele geschiedenis van de woestijnreis en de verovering van Kanaän nog eens lezen, rijzen er vele vragen. Om er enkele te noemen: Hoe moeten we het ons indenken dat dit volk in één nacht door de Schelfzee is getrokken (Ex. 14 : 2 e.v.)? Hoe is het mogelijk dat Mozes, althans gedurende enige tijd, alléén scheidsrechter was over een volk van die grootte (Ex. 18 : 14)?; een volk dat toch ook niet een gemakkelijk en volzaam volk genoemd kan worden. Hoe moeten we het ons voorstellen als we lezen dat dit volk van veehouders, in een aantal minstens gelijk aan een vijfde deel van de huidige nederlandse bevolking, op z'n reis van Egypte naar Kanaän pleisterplaatsen had op een gemiddelde afstand van rond 25 km (Num. 33)? Hoe moet een dergelijk volk, met al het vee, van water zijn voorzien in het droge schiereiland Sinaï, waar we uit Mozes' beschrijving van de tocht toch de indruk krijgen dat de watervoorziening doorgaans langs natuurlijke weg geschiedde? Hoe is het gehele volk bereikbaar geweest met slechts twee signaal-trompetten (Num. 10 : 1 e.v.)?

Op al deze vragen en op nog vele van deze soort, zouden we kunnen antwoorden door te zeggen dat de gehele uittocht een wonder is en dat bij de Here alles mogelijk is. Met zo'n uitspraak moeten we echter voorzichtig zijn, vooral omdat de Bijbel er in dit verband geen aanleiding toe geeft. De Bijbel zelf geeft enkele zeer duidelijke aanwijzingen die strijden met het bovengenoemde aantal van minstens twee miljoen mensen. Zo worden zeven van de kanaänitische volken die stuk voor stuk talrijker en machtiger zijn dan de Israëlieten, met name genoemd (Deut. 7 : 1; zie ook vs. 17). Er wordt zelfs met nadruk gezegd dat Israël een klein volk is:

„Niet, omdat gij talrijker waart dan enig ander volk, heeft de HERE zich aan u verbonden en u uitverkoren; veeleer zijt gij het kleinste van alle volken.” (Deut. 7 : 7).

In dit licht wordt ook de vrees van de Israëlieten voor de kanaänitische volken (Ex. 13 : 17; Num. 14 : 1 e.v.; Joz. 7 : 5) verstaanbaar, en het wisselend succes in de strijd tegen Amalek (Ex. 17 : 8 e.v.). Uit betrouwbare archeologische gegevens is bekend dat de totale sterkte van alle kanaänitische volken ten tijde van de intocht zeker niet meer dan 250.000 man bedroeg. En dat is alles bij elkaar slechts een fractie van Israëls sterkte volgens Num. 1 en Num. 26 in de gangbare vertaling. Door een israëlitisch leger van 600.000 man zouden deze volken zonder moeite onder de voet zijn gelopen. Dat de feitelijke verovering zo logisch eenvoudig zou zijn geweest lezen we zeker niet uit het boek Jozua. Als afweer tegen deze gedachtengang zouden we kunnen wijzen op de daarbij gebruikte archeologische gegevens, die toch ook niet onfeilbaar zijn. Maar ook deze noodsporang redt ons niet. Er is meer.

We lezen dat het volk Israël nog te klein was om geheel Kanaän in bezit te nemen:

„Ik zal hen niet in één jaar voor u uit verdrijven, opdat het land geen woestijn worde en het wild gedierte u niet te veel worde. Langzamerhand zal ik hen voor u uit verdrijven, totdat gij zo vruchtbaar wordt, dat gij het land in bezit kunt nemen.” (Ex. 23 : 29, 30).

„De HERE, uw God, zal deze volken langzamerhand voor u uit verdrijven; gij zult hen niet in korte tijd mogen vernietigen, opdat het wild gedierte u niet te talrijk worde.” (Deut. 7 : 22).

Het land zou dus verwilderen indien de andere volken direct zouden worden uitgerooid. Dit gegeven wijst wel in een volkomen andere richting dan de boven gestelde vraag: hoe we het ons moeten indenken dat zo'n groot volk in zo'n klein land voldoende ruimte kon vinden om te leven.

Als laatste voorbeeld van de moeilijkheden die het grote aantal Israëlieten oplevert, een probleem dat betrekking heeft op de onderlinge verhouding van enkele getallen uit het boek Numeri. In Num. 3 : 43 lezen we dat het totale aantal eerstgeborenen in Israël 22.273 bedraagt. Op een bevolkingssterkte van minstens twee miljoen is dat bijzonder

Christelijk „verzet” in Hitler-Duitsland

VI

Donkere wolken boven Bethel

Brandt, een van de twee mannen die op 1 september 1939 van Hitler opdracht hadden ontvangen het geheim bevel tot de „Euthanasie”-actie te doen uitvoeren, was de lijfarts van de Führer en door deze benoemd tot rijkscommissaris voor de volksgezondheid. Hij diende Hitler regelmatig rapport uit te brengen over de „actie”. Het was bekend dat Hitler veel met hem op had en dat deze, omgekeerd, een zekere invloed had op hem. Indien het dus gelukte, Brandt van de onwetigheid van de actie (nooit was er een wèt door de regering in deze zaak uitgevaardigd!) en van haar verwoestende gevolgen te overtuigen, bestond de hoop dat hij zijn invloed op Hitler zou doen gelden en deze zou kunnen bewegen de actie te beëindigen.

Zo overlegde Pastor Frits.

Maar eer hij er toe kwam stappen in deze richting te ondernemen naderde het onheil. Het was februari 1941. De eerste voortekenen van de lente werden op Bethel gezien. Toen was het er: er kwam een kleine commissie van artsen om Von Bodelschwingh te dwingen de aanmeldingsformulieren in te vullen.

Pastor Frits schudde vriendelijk, maar vastbesloten het hoofd: „Dat kunt u niet van mij verwachten, Heren”.

De Heren bleven bij hun eis. Een uur lang sprak Von Bodelschwingh met hen, vriendelijk, beslist, en wees hun meest krachtige vertogen terug. Het wonder gebeurde. De boze gemoeienden kwamen tot kalmte. Het weinige, dat zij van het werk van Bethel zagen liet niet na indruk op hen te maken. Maar in de grond der zaak veranderde er bij hen niets.

De commissie vertrok zonder iets te hebben bereikt. Men zou er in de toekomst wel meer van horen....

Hoewel Von Bodelschwingh z'n best deed de zaak geheim te houden, lukte dat op de duur toch niet. Het duurde niet lang of de zaak werd onder het verplegend personeel besproken. Hier en daar werd gefluisterd dat men zich desnoods met geweld tegen transport der patiënten zou verzetten. Pastor Frits schrok en maande tot bezinning. Gebruik van geweld en openlijk verzet zouden zelfmoord betekenen, niet alleen voor de enkeling, maar ook voor Bethel en voor alle zieken. Men moest Hitler en de partij geen aanleiding geven een aanklacht in te dienen wegens verzet tegen de Staat. Het was zelfs niet onmogelijk dat de tegenpartij wachtte op de gelegenheid om aan het werk in Bethel de beslissende laatste en vernietigende slag toe te brengen.

Bezoek.

Toen verscheen plotseling, zoals in het antwoord van Goering was aangekondigd, Brandt. Nauwelijks was hij verschenen, of hij was ook weer verdwenen. Hij zei dat Goering hem van zijn, Pastor Frits', brief op de hoogte had gebracht; dat hij zou terugkomen en dat tot zo lang niets tegen Bethel zou worden ondernomen. Von Bodelschwingh reisde kort daarop naar Berlijn, zocht Brandt op in kasteel Monbijou, kreeg weer de toezegging van een bezoek aan Bethel en dat er tot dan niets zou gebeuren. Teverden reisde de leider van Bethel naar huis. Zonder het te weten blij met... een dode mus.

Twee weken later kwam een colonne auto's in Bethel voorgereden; 18 artsen, 18 typistes,

18 schrijfmachines. Men brak in de kantoren in, maakte zich meester van de kartotheek, begon met het uitkiezen van de slachtoffers. Pastor Frits stond er bleek en als verlamd bij. Zijn secretaresse meldde hem dat Brandt hem wenste te spreken. Brandt trad binnen. Pastor Frits kon van opwinding nauwelijks een woord uitbrengen: „Professor, u had beloofd dat tot de tijd van Uw bezoek niets tegen Bethel zou worden ondernomen”. „Dat klopt; voorlopig gebeurt er tegen Bethel niets”. „Maar er zijn 18 doktoren gekomen, Professor; ze zijn hun werk al begonnen”. „Hier in Bethel? Daar weet ik niets van, Dominee”.

Dat laatste klopte. Er waren machten aan het werk waartegen zelfs hij niets vermocht....

Er op, of er onder!

Von Bodelschwingh begreep dat het beslissende uur was aangebroken. Hij zat nu tegenover de man, die als rijkscommissaris voor de volksgezondheid, als lijfarts van Hitler, als leider van de operatie „Euthanasie” de macht verpersoonlijkte, die hem, indien het hem mocht gelukken haar op de knieën te brengen, zich voegen zou naar zijn wensen. Het was nu een wedren met de tijd. Een zaak van minuten. Op deze dag, in dit uur werd hij gesteld voor de strijd van zijn leven.

Brandt was geen fanatieke S.S.arts; hij gehoorzaamde ook niet aan het bevel van Hitler op grond van de overweging „Befehl ist Befehl”, terwijl zijn geweten de „Euthanasie” afwees. Integendeel, Brandt was als arts van de juistheid dezer actie overtuigd. Hij was van die juistheid overtuigd geworden door de studie van Plato¹⁾ en was als nauwelijks één andere arts in de ban van de zuiver natuurwetenschappelijk-biologische geneeskunde. Hij was niet gevaarlijk omdat hij een fanatieke nationaal-

weinig. Het zou namelijk enerzijds betekenen dat iedere eerstgeborene zo'n vijftig broers en zussen had en anderzijds dat van alle volwassen vrouwen er slechts een op de vijftien moeder was, en hetzelfde voor de volwassen mannen: een op de vijftien was vader. Zonder meer mogen we ook hier weer niet zeggen: onmogelijk. Maar de vraag mag wel gesteld worden of de Bijbel enige aanleiding geeft om zoiets wonderlijks te veronderstellen. Het antwoord zal hoogstwaarschijnlijk ontkennend uitvallen. De geslachtsregisters, ook uit die tijd (zie b.v. Num. 3), vermelden steeds gezinnen van een grootte die ook ons bekend is.

Dit zijn enkele van de vele vragen die rijzen uit de o.a. in Num. 1 en Num. 26 ge-

noemde zeer hoge getallen. Het merendeel van deze vragen is niet nieuw, en verschillende bijbelonderzoekers hebben dan ook getracht er een antwoord op te vinden. Dat de inhoud van deze antwoorden sterk wordt bepaald door de houding die de onderzoeker tegenover de Bijbel inneemt, is duidelijk; het werd boven reeds aangeduid. Het is niet de bedoeling, al deze oplossingen na te gaan. In het vervolg hopen we wel enige aandacht te wijden aan het werk dat twee gereformeerde oud-testamentici, t.w. Prof. Dr A. Noordzij en Prof. B. Holwerda, in dit verband hebben verricht.

Pasadena
Utrecht

C. van der Leun.
J. C. van der Leun.

Brieven uit het Verre Westen

Toen — zo schreven we in onze brief — de broeders in 1951 besloten de opbouw van een eigen school ter hand te nemen, stonden ze voor grote moeilijkheden.

In de eerste plaats was de gemeente erg klein. Zo ongeveer 22 gezinnen met tezamen bijna 200 zielen, merendeels doopleden. Voorts waren er weinig edelen en helemaal geen rijken onder. Als de oudgedienden in ons midden op een verjaardagsvisite de oude tijd nog eens weer ophalen, lopen je de rillingen over de rug, zó „rough” ging het toe. Turfsteken, kolen sjouwen, weken zonder een cent inkomen... bij die pioniers van omstreeks 1950 vergeleken voelen wij, nieuwelingen, ons in roze watten verpakte weekhartigen.

In de derde plaats ontstonden er vanzelfsprekend spoedig principiële onenigheden met hun nasleep van bedankjes, bestuurswisselingen en struikelblokken. U weet allen uit ervaring hoe dat gaat. We hebben allen onze lievelings-denkebeelden en dat is niet erg. Maar er zijn altijd broeders, die van de Vrijmaking niets begrepen en niets geleerd hebben, doch hun gedachten en gezichtspunten den broeders dwingend willen opleggen. En dan is de boot natuurlijk aan. Vooral wanneer eerstgenoemde broeders onmiddellijk met grote woorden beginnen te werken en

„profetisch” getuigen over Verbondsverachting, verloochening der Vrijmaking, ontrouw aan de confessie en dies meer.

Edoch dwars door al deze verdrietelijkheden heen hielden de broeders, in zichzelf gelijk wij allen ijdelers dan de ijdelheid zelve... dwars door al deze verdrietelijkheden en moeilijkheden heen hielden de broeders vol door Hem, die alleen kracht geeft en in wiens Naam hulp is. En begin 1954 namen de plannen vaste vorm aan. Er was grond om óp, en geld om méé te bouwen, een oproep voor sollicitanten verscheen in 't „Gereformeerd Gezinsblad”. En in de plaatselijke Kerkbode, het „Church-News” van 22 augustus kon het Bestuur mededelen, dat schrijver dezes de benoeming tot Hoofd der School had aangenomen.

Nu, na vier jaren, waarin het ons aan niets heeft ontbroken en waarin de HERE naar zijn belofte telkens weer de vensters van de hemel opende, kan ik alleen met vrolijkheid terugdenken aan de commentaren, die vrienden en geburen ten beste gaven, toen ze van ons besluit hoorden om in 't verre Canada zulk een onzekere betrekking zonder pensioen, zonder Raad van Beroep en zonder ruggesteun van Vadertje Staat te aanvaarden. Wat een risico! En dat met een groot gezin! Ik placht dan ongeveer als volgt te spreken:

„Wel, bij herdenkingen kunnen we in roerende woorden de lof zingen van die pioniers van 't Christelijk onderwijs in de vorige eeuw. En nu is 't of de HERE tegen mij zegt: De vaders met welbekende termen te prijzen is makkelijk genoeg — maar ga nu eens dóen wat zij deden! Voorts: Mattheüs 6 : 24—34 is in Canada precies zo van kracht als in Nederland; het is de beste levensverzekeringpolis die er bestaat. Alleen: hier in Nederland vinden we 't erg geruststellend, wanneer die polis is ondergebracht bij het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds of de Nederlanden van 1845. Dat is in Canada niet het geval. Doch is dat nu zo'n groot verschil?”

Maar dit terzijde. Wij namen, zoals gezegd, de benoeming aan en 't Schoolbestuur zette alle zeilen bij om het schoolgebouw in orde te hebben, wanneer wij in voorjaar 1955 zouden arriveren. En hoe dat ging, daarvan kunnen we U 't beste een indruk geven door middel van een paar citaten uit „Church-News”. Eerst één van 22 aug. 1954.

„Zoals reeds als bekend mag verondersteld willen we a.s. Maandag 6 September het werk aan ons gebouw een flinke stoot vooruit brengen. We zijn nu reeds bezig aan de vloer van de tweede verdieping. Br. Aikema maakt alles zoveel mogelijk gereed, opdat anderen het in elkaar kunnen zetten.

Dan is er nog een grote hoeveelheid hout, dat spijkervrij moet worden gemaakt, de „siding” voor de bekleding van de buitenkant moet worden gesorteerd, kortom: er is best voor 40 man werk.

Laten nu degenen, die des avonds niet kunnen, ook komen en hun krachten voor één dag geven, dan krijgen we het gebouw spoedig onder de kap.

De aanwezigheid van zusters zal ook op prijs worden gesteld. Want veler dorst zal moeten worden gelest en veler honger worden gestild en het zou weerd zijn deze arbeid alleen aan Mrs de Haas op te dragen”. (De School is n.l. gebouwd op de achterhelft van het erf van br. John De Haas).

Tot zover voor deze keer. Met welgemeende groet de Uwe in Christo.

W. van der Kamp.

socialist zou geweest zijn, hij was veel gevaarlijker, omdat hij van de juistheid van zijn medisch standpunt vast overtuigd was. Maar: fanatiekelingen kon niemand bekeren en leren, tegen een overtuiging kon men de strijd aanbinden. En hier zag Pastor Frits een kans om te winnen. En nóg een ding ontdekte hij tot zijn vreugde: Brandt wilde in geen geval voorwaarden móórd zonder meer. Zo stonden dus twee mannen tegenover elkaar door werelden gescheiden: de een een christen, een ongelovige de ander. Het geloof tegen het Idealisme, zoals Brandt dit laatste verstond.

Man tegen man.

Het gesprek duurde drie uren; niemand was er bij tegenwoordig. Volgens de spaarzame aantekeningen, die Von Bodelschwingh hierover maakte is het verloop ongeveer als volgt geweest. Om te beginnen legde Pastor Frits aan Brandt een overvloed van materiaal voor waaruit bleek hoe lichtvaardig en rigoreus de „zuiverings”-maatregelen werden doorgevoerd en Brandt was kennelijk diep geschokt. Ten aanzien van de záák veranderde hij echter zijn houding niet; hij trachtte Pastor Frits er van te overtuigen dat uit idealistische overwegingen tot verbetering van het ras en uit motieven van menselijkheid de euthanasie moest worden aangedurfd voor zulke zieken, wier geest reeds volkomen was geblust. Pastor Frits sprak hem tegen en wees er op dat hij ook de zwakste patiënten van Bethel niet aan deze „genadedood” zou overgeven en volgde dan de tactiek die zijn vader gebruikte, wanneer hij in strijd kwam met een ongelovige: „Met ongelovigen en spotters moet je nooit veel redetwisten, maar eenvoudig getuigen van het geloof en hen laten zien, hoe gelukkig en rustig je in dit geloof bent, terwijl zij meestal door een verborgen onrust geplaagd worden, waarvan

hun lust tot redetwisten en het uitslaan van lastertaal een teken is”.

Woorden om niet te vergeten.

Wie tegen een ongelovige met redelijke en logische argumenten de strijd aanbindt, strijdt op een niveau, waarop de eigenlijke antithese niet ligt. Dat vlak is van andere, van religieuze aard. Slechts door het geloofsgetuigenis treft men de tegenstander in het hart.

Tegen dat ongelof in het hart van Professor Brandt begon Pastor Frits te worstelen. Hij bond hem op het hart, dat zieken en ziekte niet slechts objecten voor de arts waren en dat de vraag van nuttigheid en doelmatigheid niet tot waardemeter voor de menselijke persoonlijkheid mocht gemaakt worden; dat de mens niet slechts gezien en geschat mocht worden in het licht van de doelmatigheid van zijn stoffelijk bestaan. Hij wees er met nadruk op dat de operatie „Euthanasie” in strijd was met het gebod Gods en dat het doden van zieken voor een christen ook daarom verwerpelijk was, dat Christus zelfs voor de allerellendigsten was gestorven en opgestaan. Het was — zo be-toogde hij — ook verkeerd gezien om duizenden bij duizenden te offeren om een heel volk te redden; want niemand mag om anderen te helpen, onmenselijke misdaden doen.

De uren gingen voorbij. Pastor Frits sprak door. Brandts bedenkingen werden voortdurend zwakker, steeds minder moedig en tenslotte deed de christen hem volkomen door de knieën gaan. Deze was in deze uren geen aanklager, geen rechter, hij sprak als herder en als herder stond hij op een eenzame hoogte. Brandt was voor hem in deze uren geen vijand, geen tegenstander, hij was in zijn ogen een verlorene, die moest worden gered. Mevrouw Von Bodelschwingh heeft later verteld, dat zij op Dr Brandt had gelet,

toen ze door de kamer moest gaan. Eerst had hij kaarsrecht gezeten en rustig en zakelijk zijn overtuiging staande gehouden; later was hij al stiller en stiller geworden, terwijl haar man sprak; en tenslotte had hij, volkomen van zijn stuk gebracht, het hoofd diep gebogen, geluisterd.

Na drie uren was de strijd beslist en door Pastor Frits gewonnen: voor zijn sterk geloof en de kracht zijner overtuiging moest Brandt zich gewonnen geven. Pastor Frits had de zwaarste strijd van zijn leven gewonnen. Voor Bethel, voor de christelijke kerk, voor geheel Duitsland en hij had vele duizenden zieken en bevreesd geworden mensen het leven gered.

Brandt stond op. Pastor Frits verzocht hem te blijven voor het avondeten. Brandt sloeg de uitnodiging met betuiging van dank af. Toen zij elkaar de hand ten afscheid reikten zei Von Bodelschwingh met bezwerend stemgeluid: „Ik verzoek u, Professor, de Führer te bewegen, de actie in geheel Duitsland te beëindigen en op te schorten tot na de oorlog”.

Pastor Frits begeleidde hem tot voor de deur. Daar stond een patiënt uit de stichting, een toevallijder; hij had het ene uur voor, het andere uur na, gewacht en aan niemand gezegd, wat hij wilde. Toen Brandt vertrokken was, vroeg Pastor Frits: „En Otto, wil je wat van mij?” „Ik wilde niets van U, Dominee”. De zieke legde hem de hand op de schouder en ging voort: „Ik wilde u alleen zeggen dat wij allemaal achter u staan”.

Pastor Frits dankte de man en glimlachte, totaal aan het eind van zijn kracht. En nog volkomen uitgeput zat hij, zoals zijn zuster Frieda vertelde, die avond uren later aan de broodmaaltijd.

G. VISEE.

¹⁾ Zie vorig art.

Eenzaam maar niet alleen

II: Autobiografie en objectiviteit

In de aanvang van Haar boek schrijft Koningin Wilhelmina: „Men verwachtte niet, dat dit geschrift een politiek of historisch relaas of een autobiografie zal bieden. Deze bewegen zich op een ander plan dan waarop hetgeen hier volgen zal zich voltrokken heeft”. (pag. 15).

Later schrijft de Hoge Schrijfster naar aanleiding van het overlijden van Koningin Emma en Prins Hendrik: „Ik zou veel te uitvoerig worden voor dit verhaal van mijn leven, indien ik trachtte te schetsen, wat deze twee levens, die wij zo kort na elkaar moesten missen, voor Juliana en mij betekend hebben”. (pag. 252/253).

De lezer bemerkt direct de onderlinge tegenstrijdigheid van beide uitspraken inzake het al of niet autobiografie zijn van dit boekwerk. Wie „dit verhaal van mijn leven” zelf vertelt, levert een autobiografie, welke ook de hoge tendenzen zijn van zulk een biografie!

Toch is het wel te verstaan dat de Hoge Schrijfster de qualificatie *autobiografie* heeft vermeden. Zou ze ooit gelezen hebben wat Prof. Dr. Jan Romein in zijn studie „De Biografie” over de autobiografie heeft geschreven?

Naar aanleiding van Rousseau merkt Romein over de autobiografie op:

„Dat de autobiografie van alle bronnen de gevaarlijkste is, heeft de lezer uit het bovenstaande allicht vermoed. En, inderdaad, zij vloeit het rijklijkst, maar tevens het troebelst en haar olie eist van den biograaf de grootste raffineerkunst. Want zij is, net als de nauw verwante mémoires en herinneringen zijn, niet alleen als het dagboek introspectie, maar zij is gestyleerde introspectie en zij is bovendien niet onmiddellijk, maar retrospectief. Er schijnen voor haar maar twee psychologische mogelijkheden te bestaan: zij is of zelfverdediging of zij is in wezen onbelangrijk. In het laatste geval weet de biograaf nog het zekerst, waar hij aan toe is. In het eerste geval kan zij of zelfverheerlijking of, zoals wij bij Rousseau zagen, zelfvernietiging zijn, maar beide vormen zijn, doordat de mens in dit postume verweerschrift al het raffinement pleegt te vertonen — en te verbergen, waarover hij door bittere ervaring beschikt, misleidend in een mate, die versted doet staan, wie er niet op verdacht is”. (pag. 204/205).

Nu geloof ik dat Romein te eenzijdig, te extreem en te schematisch spreekt, en daarbij niet alleen geen recht doet aan de autobiografie, maar deze ten onrechte als cultuurverschijnsel verwerpt, even eenzijdig als de meeste tegenwoordige historici die de mémoires verwerpen met als argument dat deze toch slechts zelfverdediging bevatten.

Toch kan het nuttig zijn dit citaat grondig te lezen, allereerst om te verstaan waarom wellicht Koningin Wilhelmina de titel *autobiografie* ongaarne gebruikt en bij voorbaat afwijst, én om ons voor ogen te houden welke gevaren er inderdaad in de autobiografie kunnen schuilen.

Dat zij later desondanks zelf spreekt over „dit verhaal van mijn leven” geeft echter aan dit boek toch een accent, waaraan de nuchtere lezer niet kan of mag voorbijgaan.

Direct hieraan kan verbonden worden wat de Koningin eveneens op pagina 15 schrijft: „Vooraf ga de mededeling, dat ik pogen zal mijn leven en handelen te zien als dat van een buitenstaander, wiens innerlijke drijfveren ik ken. Ik hoop daardoor tot een zo objectief mogelijk beeld te geraken”.

Als werkhypothese wordt hier een belangrijke verklaring afgelegd, wellicht ook een redelijk experiment ten uitvoer gebracht, maar vast staat dat naar deze *bedoelingen* (ook al worden ze in de vorm van een *mededeling* vermeld!) dit boek niet mag worden beoordeeld!

Noch de psycholoog noch de historicus zal in deze verklaring iets meer mogen zien dan

de wens van een schrijfster die volkomen te goeder trouw schrijft. Maar eigen leven beschrijven als wáre men een buitenstaander is natuurlijk een *onmogelijkheid!* Men kan het in goede gemoede zo „stellen” maar het kan in de werkelijkheid nooit zo „zijn”. Want nog afgezien van het religieuze doel van dit boek (waarover nog later te spreken valt) kán een boek van een vroegere Koningin evenmin beoordeeld worden als ware Zij géén Koningin geweest (een buitenstaander!) als men een rede van een hoogleraar kan beoordelen als ware het een toespraak van een student.

Ik meen zelfs dat één der voornaamste kenmerken van dit boek de *sterk subjectieve inslag* is. Dit acht ik geen bezwaar. Erg is niet dat iemand subjectief is; erg is wanneer de lezer daarop niet bedacht is en zou geloven dat de feiten toch zeker objectief zijn, vergetende bijvoorbeeld dat de keuze van de feiten reeds alles bepaalt!

Het lijkt mij onmogelijk voor een Koningin te schrijven over eigen leven, als ware ze géén Koningin geweest, als sprak Haar sterke karakter, Haar kordaatheid en Koninklijke stijl ook in dezen niet mede! Dit alles te constateren vermindert de waarde van dit boek niet, het bevestigt deze, maakt het boek levensecht en waarheidsgetrouw, want eerlijk gezegd, 't gaat ons niet allereerst om allerlei z.g. objectieve feiten maar eigenlijk slechts om één ding: *wij willen inzicht verkrijgen in de persoonlijkheid van Koningin Wilhelmina!* Deze kan religieus of niet-religieus zijn, objectief of subjectief in haar uitingen, maar vóór alles gaat het er om dat wij inzicht krijgen in de vraag: *wie is zij als Koningin geweest?* Zij leeft onder ons als persoonlijkheid, als „Prinses Wilhelmina” maar als Koningin is Zij heengegaan, *constitutioneel is zij overleden*, dáárom mogen wij haar thans *beoordelen* wanneer Zij zelf over Haar Regeerperiode schrijft, en terecht schrijft de Hoge Schrijfster in de aanvang van Haar boek één verlossend woord: „Indien ik bij U op instemming daarmede hoop, dan is het niet op een „ja” knikken op, of een voor waar houden van de door mij ontwikkelde gedachte”. (pag. 11/12).

Nu zijn er inderdaad grote gedeelten van dit boek waaraan wij volle instemming kunnen betuigen, zowel op religieus als op algemeen-historisch gebied, maar dat van ons niet wordt verwacht dat wij op alles zullen „ja” knikken is eigenlijk de enige basis waarop wij dit boek als een historisch groot geschenk kunnen en mogen aanvaarden.

BOEKBESPREKING

Trippie maakt een zeereis.

Knagertje. Verteld door oom Niek. Uitg. Drukkerij de Waal, Groningen. Prijs: resp. f 1.80 en f 1.50.
Het mislukte komplot door D. J. Douwes. Kampen, J. H. Kok N.V. Prijs f 3.95.

Een goed kleuterboekje is zelfs voor een volwassene prettig om te lezen; en de beide boekjes, die Drukkerij de Waal ons ter recensie zond, voldoen aan alle eisen, die men aan kinderlectuur stellen mag.

De avonturen van het muisje Trippie en die van zijn zontje, Knagertje, zijn op alleraardigste wijze verteld. De kleuters, die zelf nog niet kunnen lezen, zullen genieten, wanneer U hun deze verhaaltjes voorleest. Ook op de kleuterscholen kunnen ze zeer goede diensten bewijzen. En de kleine kinderen, die al wat gevorderd zijn in de leeskunst, zullen er zeker met plezier zelf naar grijpen.

De druk is zeer goed verzorgd en van harte kunnen we de avonturen van de beide muisjes aanbevelen.

Het mislukte komplot van D. J. Douwes is een boek voor de iets oudere kinderen (van ± 12 jaar). De schrijver gaat uit van enkele gebeurtenissen uit het leven van Paulus, zoals we die kennen uit het boek der Hande-

Redactieleden:

Dr. J. BOSCH, P. GROEN, Prof. Dr. H. J. JAGER, Prof. C. VEENHOF

Adres van Redactie:

H. J. Jager, Jan v. Arkelstr. 7, Kampen

Medewerkers:

Ds. D. van Dijk, Groningen
Drs W. K. van Dijk, Groningen
P. A. Hekstra, Rotterdam
Dr. D. Holwerda, Zuidhorn
Ds. P. K. Keizer, Groningen
Drs J. F. J. Lamet, Eindhoven
Ds. J. Meester, Amsterdam-Z.
Mr. Dr. Meulink, Enschede
D. W. L. Milo, Nunspeet
Prof. Dr. K. J. Popma, Utrecht
Drs G. Puchinger, Utrecht
Dr. H. R. Rookmaaker, Leiden
Dr. Ir. J. Stellingwerff, Eindhoven
Ds. B. Telder, Breda
Ds. G. Visee, Kampen
Ds. C. Vonk, Schiedam
Ds. D. K. Wielenga JDzn, Rotterdam
Prof. Mr. H. D. van Wijk, Amstelveen

Secretariaat Geref. Persvereniging

„Opbouw”:

H. Albracht, Prof. Wentlaan 50, Utrecht

Penningmeester van de

Geref. Persvereniging:

Drs J. F. J. Lamet, Antilopelaan 2, Geldrop, post Eindhoven

Administratie: Slotlaan 220, Zeist

Een boek als dit vergt, gegeven reeds de Hoge Schrijfster, een critische lezer, tenzij men het wil lezen voor tijdverdrijf, een doel waarvoor het naar wij vrezen reeds al te veel gebruikt is!

Hier worden mémoires geboden in de vorm van een zelf opgesteld levensverhaal, welke de moeite waard zijn hoogst nauwkeurig gelezen te worden, omdat wij via dit geschrift kunnen te weten komen hoe Koningin Wilhelmina althans tien jaar na Haar aftreden Haar levensloop, Zich Zelf, Haar omgeving en de wereld om Haar heen heeft gezien.

Niet in de bedoelde objectiviteit, maar in de typische subjectiviteit van deze Koninklijke mémoires ligt de wezenlijke waarde van deze publicatie, zowel op religieus als op staatsrechtelijk en historisch gebied.

Dat de poging gedaan is om eerlijk, waarheidsgetrouw en gewetensvol het verleden weer te geven, is een feit dat deze Hoge Schrijfster met alle eerbare schrijvers gemeen heeft, maar het waarborgt nog geen zakelijke objectiviteit van het levensverhaal als geheel.

Het is juist deze zaken goed te overdenken, willen wij aan dit boek als hoogst belangrijke publicatie récht doen!

(Wordt vervolgd)

G. Puchinger.

lingen: zijn gevangenneming in Jeruzalem, zijn reis via Caesarea naar Rome, de schipbreuk en de overwintering op Malta en ten slotte „de aankomst in Rome”.

Rond dit bekende gegeven is een verhaal opgebouwd van een jongen uit Jeruzalem, Tobia, een neefje van Paulus en een zontje van de bekende Malchus, wiens door Petrus afgeslagen oor door Jezus genezen werd.

Tobia is dus de „zoon van Paulus' zuster” uit Hand. 23 : 16.

Malchus wil niets te maken hebben met zijn zwager Paulus en diens Christenvrienden. De toegang tot Malchus' huis wordt Paulus ontzegd. Tobia begrijpt er niet alles van. Hij is nog een kind en tot op zekere hoogte is voor hem waar, wat z'n vader zegt. De jonge Christengemeente is een gruwelijk kwaad in de ogen van Jehovah en een ergelijke inbreuk op de wet. En toch houdt Tobia ook van z'n oom Paulus en hij ziet met verwondering, dat Jehovah blijkbaar Paulus beschermt.

Tobia ontdekt een komplot, dat felle tegenstanders van Paulus in Jeruzalem gesmeed hebben om de gehate apostel uit de weg te ruimen. Hij weet z'n oom en de Romeinse centurio ervan op de hoogte te brengen en het komplot mislukt. Paulus wordt onder bewaking uit Jeruzalem weggevoerd om na een lange en emotievolle reis behouden in Rome — hij had zich immers op de keizer beroepen — aan te komen.

Douwes heeft met „Het mislukte komplot” een boeiend verhaal weten te geven van het

leven in Jeruzalem en het conflict van Paulus met het Sanhedrin en met het heidendom van zijn dagen.

Het is alleen jammer, dat na Paulus' vertrek uit Jeruzalem het boek nergens meer teruggrijpt op de jongen Tobia en zijn vader Malchus. Het conflict in het hart van Jeruzalem, de strijd met de Joden en de gevolgen daarvan in Malchus' gezin, aanvankelijk inzet van een spannend verhaal, worden zo in feite onopgelost gelaten. En een kind, voor wie dit boek bestemd is, zal zich dunkt mij, aan het einde van 't verhaal juist afvragen, wat er nu verder met Tobia gebeurt.

Tenslotte is een kinderboek schrijven over Bijbelse personen en gebeurtenissen wat anders dan een kinderbijbel schrijven en we moeten het ons bij onze jeugdlectuur — waar we terecht een grote waarde aan hechten — niet te gemakkelijk maken.

Dit is echter ook mijn enige bezwaar. Al met al is „Het mislukte complot” van D. J. Douwes een boek, waar onze kinderen enkele goede uren mee kunnen beleven.

H. C. E. Smit-Labots.

PERSCHOUW

Zoeloe-broeders

Ds Vonkeman, de „zendeling”, die door de kerk van Kampen is uitgezonden om het evangelie te prediken onder de zwarte Afrikaners, woont nog in Pretoria. Hij bestudeert daar o.a. de Zoeloetaal om daarin straks te kunnen preken. Maar in de buurt van Pretoria is hij reeds met het zendingswerk begonnen. Hij mocht daar reeds een aantal Zoelomannen en -vrouwen zien komen tot belijdenis des geloofs. In het Zendingsblad van de Kerk van Kampen schreef Ds Vonkeman een boeiend artikel over deze Zoeloe-broeders en -zusters. Hij noemt eerst hun namen en schrijft dan:

Dit zijn de namen van Uw broeders en zusters in het allerheiligst geloof. Zeker, als ze naast U in de kerk van Blokzijl, Zutphen of Kampen zouden zitten, zou U zich misschien nameloos ergeren en geen woord van de preek opvangen. Misschien zouden ze de kleine kinderen op het kerkpad leggen voor een slaapje. Uw zwarte buurvrouw zou de op haar rug stevig vastgebonden ‚baba’ losmaken en het de borst geven; misschien zou Uw zwarte buurman de preek zo mooi vinden — ik neem nu maar het ongerijmde aan dat hij Uw dominee zou verstaan — dat hij plotseling, als 't Amen is weerklonken, luide herhaald door al Uw nieuwe broeders en zusters, op zou staan en vertellen dat de preek mooi was. Maar dit alles doet er niets aan af, dat deze mensen Uw broeders en zusters zijn in de heilige algemene christelijke Kerk en dat zij straks naast U zullen staan in de grote schare die niemand tellen kan, vóór het Lam, en dat zij net als U gekleed zullen zijn in witte gewaden en met palmtakken zullen zwaaien.

Want op 8 februari hebben deze mensen belijdenis des geloofs gedaan en zich daarna geschikt aan de Avondmaalstafel. En al ging het alles heel anders toe dan U gewend bent, het was op 8 februari precies hetzelfde feest als wanneer U het Avondmaal viert.

Gedoopt zijn deze broeders en zusters allemaal. Waar en wanneer? Van de helft van hen zou ik het niet kunnen zeggen. Maar in elk geval allemaal op latere leeftijd. En velen in een of andere secte waar men van het allerheiligst geloof maar weinig notie heeft.

Het is nu een jaar geleden dat ik onder deze mensen op de Wagendrift begon te werken. Eerst alleen in de ‚kerkdienst’, maar al heel gauw was er ook catechesatie en Zondagsschool. U begrijpt, dat dit maar namen zijn omdat het in werkelijkheid wel een beetje anders toegaat dan op de catechesatie b.v. die Uw kinderen bezoeken. In de eerste plaats heb ik catechisanten tot 60 jaar, die rustig zitten naast jongens van 10. Verder wordt er niets uit het hoofd geleerd. Heel ijverig heb ik daar aanvankelijk wel op aangedrongen, maar al heel gauw bleek dat dit een onmogelijke opgave voor hen was. De meesten van hen hebben

1 of 2 jaar school gehad, kunnen met veel moeite lezen, terwijl er ook zijn die geen letter kunnen lezen. Maar hier staat tegenover dat er een begeerte naar kennis en een enthousiasme is, laat ik maar zeggen een heilbegerigheid die beschamend is; dit met het gevolg dat heel veel van wat ik vertel, zelfstandig wordt verwerkt en zó dat mijn ‚catechisanten’ het dikwijls prachtig in eigen woorden kunnen navertellen.

Een enkel voorbeeld: toen er al enkele Zondagen verteld was over het Verbond van de HEERE en de belofte van 't verbond — dit om mijn broeders de noodzaak van de kinderdoop te laten zien — vroeg ik Samuël Mguni: Samuël, vertel nu eens, hoe is het nu met de belofte voor de kinderen?

Daar kwam het antwoord in een zelf gevonden, prachtig beeld: ik heb een klein zoontje en ik beloof hem om hem al mijn „beeste” (koeien) te geven, als hij goed oppast. Als hij dan groot is en ik oud, krijgt hij ze allemaal. Maar mijn zoontje loopt weg, hij wil niets meer van zijn vader weten, hij laat zich nooit meer zien en „hy loop nie in die pad van die Heere nie”. Wel, zegt Samuël, nu krijgt hij natuurlijk door zijn eigen schuld my beeste niet. Zo is het met de belofte van de Heere voor de kinderen. — Als je zo'n antwoord krijgt in klinkende bijbelse taal, ben je de hele dag dankbaar en blij, omdat je ziet dat de Heere het werk wil zegenen.

Een paar weken geleden heb ik verteld over de brief aan de Hebreëen: Christus en de engelen, Christus en Mozes, Christus en de Levieten, Christus en Aäron, om te laten zien de hoogheid van Christus als eeuwige Hoëpriester en Middelaar van het Nieuwe Verbond.

Met schitterende ogen en kreten van instemming werd er geluisterd en gekeken naar het schoolbordje waarop het Heilige der Heilige getekend was, en heus niet omdat ik dat zo mooi kan weergeven, maar omdat „de heilbegerigheid” in hun harten leeft. O ja, er zijn bepaalde dingen die maar met moeite kunnen worden duidelijk gemaakt. Het is b.v. onder vele secten gewoonte — en zo waren zij het ook gewend — dat het Heilig Avondmaal of wat daarvoor doorgaat, gevierd wordt als een mysterie, een geheimzinnige gebeurtenis, waarbij de kinderen als niet-ingewijden de kerk moeten verlaten. Maar toen op allerlei manieren verteld werd aan de hand van de Schrift hoe de kruisiging van Christus een gebeurtenis was waar Jood en heiden aanwezig waren en hoe nu eigenlijk? 't Avondmaal o.a. 't plaatje is van Golgotha, en hoe dwaas het nu is om dan het plaatje van Golgotha onder de tafel in een donker hoekje te verstoppen, toen zagen ze allemaal: ja, de kinderen móeten erbij zijn. En de kinderen waren erbij op 8 februari, al waren wat oudere meisjes nog zo onder de ban van het heidense idee dat ze maar nauwelijks durfden te kijken.

En zo kwam dan de belijdenis des geloofs. De in het Zoeloe gestelde belijdenisvragen werden na elke vraag in koor beantwoord met een: yebo, nKosi, ingisize, ja, Koning, als U mij helpt. En nadat onstuimig een danklied was gezongen en het Zoeloe-Avondmaalsformulier was gelezen, en ieder in eigen taal van de grote daden Gods hoorde spreken, werd in twee tafels, één voor de mannen en één voor de vrouwen, het Avondmaal bediend. Misschien zou iemand van U als hij aanwezig geweest zou zijn, even geglimlacht hebben als hij gezien had, hoe, toen alle mannen al zaten op de ruwe bank om de Avondmaalstafel, onder doodse stilte nog even gewacht werd op de oude William, die blijkbaar op het laatste moment buiten net om het hoekje van de kerkdeur nog iets wilde doen. Ik zeg dit niet om Uw lachlust op te wekken, maar om U te laten zien hoe bij ons op de Wagendrift alles anders is dan bij U in Holland, ongedwongener; spontaan en echt, vooral het laatste. Wat de Schrift zegt, is geen theorie voor hen, die langzamerhand en moeizaam in het leven wordt verwerkt, maar iedere nieuwe ontdekking in de Schrift valt als een brandende fakkel in hun leven.

Toen ik afgelopen Zondag op catechesatie verteld had over de ongelovige Kaïnskinderen die hun grote ontdekkingen (Jubal etc.) deden en daartegenover de kinderen

KRITISCHE KRABBEL

Vrome Big

Het is al weer enige jaren geleden dat we in de zomervacantie logeerden op een boerderij ergens in Nederland. Dat was voor Fraters stadskinderen een bijzonder genoeg, niet in 't minst omdat de verscheidenheid der dieren een zeer grote was. De dochters werden binnen een paar dagen amazones die de werkpaarden zonder zadel bereden, Fraters vrouw ontpopte zich als een bekwame ganzenhoedster en Frater zelf — die een zwak heeft voor genetische verbanden — dook in het stamboek van het fokvee. Om, naar mijn eigen kwartierstaat kijkend, tot de conclusie te moeten komen dat hij met zijn doopsgezind voorgelacht onmogelijk tot de stamboekchristenen kan worden gerekend. Willen de heren (de dominees vooral) echter even wachten met het signaleren van doperse tendenzen in deze Kritische Krabbel? Bij voorbaat mijn welgemeende dank!

Enfin, ons vierjarig zoontje toonde de meeste belangstelling voor het varkenshok. Met het voederen was hij altijd present en hij spaarde van het ontbijt de beste tomaat om die aan zijn favorieten te voeren. Op zekere morgen kende zijn vreugde geen grenzen. „De zeug had 'ebigd”, om het met een arcadisch citaat uit de Camera Obscura van Hildebrand te zeggen. Het knaapje was niet bij het hok vandaan te slaan en het kostte heel wat goede woorden voor we hem aan de avondmaaltijd konden krijgen. Wie van de grote mensen dacht nog aan de gezinsuitbreiding in de varkensstal? Vader in elk geval nauwelijks en ook de anderen waren hoogst verbaasd toen het ventje een omissie van vader corrigeerde. Vader had namelijk nauwelijks het dankgebed met het „Amen” besloten of het zoontje voegde er aan toe:

„Ook heel erg hartelijk bedankt voor de biggetjes”. Vader en moeder keken elkaar even aan, de oudere dochters barstten in een hoongelach uit.

Zij noemden hun broertje weldra „vrome big” en een flinke straf kon haar daar niet van afbrengen. Ondanks deze hoon en ondanks de stilzwijgende afzijdigheid van zijn ouders is het gehoonde knaapje twee weken lang doorgestaan met het toevoegen van bovenvermelde zin aan Vaders dankgebed.

Vader mocht nog zo zijn best doen alles wat dankenswaardig was op te sommen, het zoontje hield vast aan zijn extra dankje.

Ook tot Frater dringen sommige eenvoudige waarheden slechts langzaam door. Nu schaamt hij zich zijn oprecht verbondskindje niet eerder in bescherming te hebben genomen. Want je hebt mij veel geleerd, mijn beste jongen.

„Als ge niet wordt als de kinderkens...”
Wat kunnen wij, volwassen christenen, al of niet voorzien van een calvinistisch voorgelacht, het dáármee nog vaak moeilijk hebben.

Frater.

van Seth, die kerkdiensten gingen houden en met God wandelden, werd bij het uitgaan van de catechesatie, toen van uit de verte wilde flarden muziek kwamen aanwaaien van een „stat” waar een heiden woont met twee vrouwen, scherp en serieus gereageerd met de opmerking: „dat is nou Jubal”.

Daarom heb ik nog nooit gevraagd: willen jullie wel Avondmaal vieren, wil iemand zich soms op de kerkrol laten inschrijven, want zodra verteld was over de heerlijkheid van het Avondmaal, kwam het verlangen ernaar. Nu begrepen en geloofd wordt dat de Schrift de kinderdoop leert, komt de zucht naar boven: maar nu moeten wij toch ook onze kinderen laten dopen. En liever rem ik dit verlangen iets af dan er direct maar aan toe te geven en direct maar te dopen. Want nu wordt de drang, terwijl het onderwijs maar doorgaat, langzamerhand een „heilig moeten”. Waar blijft de doop nu voor de kinderen? En zo zullen we binnenkort als de Heere wil, ook het feest van doopsbediening aan de kinderen van Uw broeders en zusters beleven.

En onder de duidelijke zegen van de Heere, die we zomaar uit de feiten kunnen aflezen, gaat de opbouw van

de kerk verder. Klein en bescheiden, alle krachten concentrerend op het kleine groepje, al zijn er wel wat meer mensen dan die 16 broeders en zusters met hun kinderen die bearbeid worden. Zondag zingen de kinderen weer in het Zoeloe: „Lof zij den Heer, den almachtigen Koning der ere”, of „Waarheen pelgrims, waarheen gaat gij”, en op de catechesatie zal verteld worden over Christus-Koning en in de kerkdienst over de leugen van Abraham in Egypte. Na het goede begin, knielend, zullen ze het „Onze Vader” weer zingend bidden, terwijl misschien een geitje in de kerkdeur staat te mekkeren. Maar het zijn Uw broeders en zusters in het allerheiligst geloof. Wat ik U vragen wil is dit: al zeggen Uw broeders en zusters alles heel anders, al reageren ze voor ons besef wel eens wat vreemd, al kennen ze de geloofswerkelijkheden uit de Schrift heel wat minder geheid dan U en al gedragen ze zich in de kerkdienst voor ons idee misschien wel eens wat oneerbiedig, beschouwt U ze in Uw hart toch niet als broeders en zusters van een iets mindere rang dan U-zelf. Christus zit, om het zo maar eens te zeggen, in de kerkbank van Zijn wereldwijde Kerk de Ndebeles met hun Zoeloetaal tussen Overijsselaars en Geldersen om te delen in dezelfde, precies dezelfde genade. Christus' Kerk is geen school met verschillende klassen waar de zwarte broeders in de laagste zitten, al moeten ze nog heel, heel veel leren. Christus zegt: Ik heb U allemaal uitgekozen, allemaal, om te delen in dezelfde liefde als gelijken en om elkaar als gelijken lief te hebben en om als gelijken dezelfde opdracht te vervullen (Joh. 15).

Enkele van deze Zoeloes hebben zich geheel uit eigener beweging n.b. tot de Kerk van Kampen gericht.

In het Zendingsblad werden enkele van hun ontroerende briefjes in vertaling afgedrukt. Hier zijn ze:

22 Maart 1959, Wagendrift, Cullinan.
Aan de Raad van de Gereformeerde Kerk
te Kampen, Nederland.
Weleerwaarde en Eerwaarde Heren
en Broeders,

Joseph Mabena zegt:

Vanaf de tijd dat de Dominé bij ons gekomen is, is hij gekomen met het Woord des lichts. Ook bij onze kinderen. Wij vinden het heel erg jammer dat hij weer moet weggaan. Het licht dat hij ons brengt, ervaren we.

Samuel Msiza zegt:

Ik vind het erg jammer, Dominees (van Kampen), nu U de Dominé onder ons gestuurd hebt om ons het Licht te brengen, te horen dat hij nu weer moet weggaan. Dit geeft ons verdriet. Met zijn preken en catechesatie brengt hij ons het Licht en wijst hij ons het pad des levens. Ook aan onze kinderen. Wij vragen aan U: kan hij nog niet wat langer blijven?

Janabari zegt:

Ik vraag of onze Dominé nog niet mag weggaan. Het catechesatiewerk is nog niet klaar. Zijn preken brengen ons het Licht.

Onze Dominé is bij ons gekomen in een kerkgebouw dat niet mooi is. Maar hij was niet te trots om in een lelijk kerkgebouw te komen. Maar het Woord dat hij brengt is een Licht in die lelijke kerk.

Wij willen ook graag een andere kerk bouwen, maar zijn nog niet sterk genoeg (financieel) om dit te doen. En nu hooren wij dat onze Dominé al weer weggaat.

Wij allemaal vragen aan de Raad van de Gereformeerde kerk (van Kampen): is het ook mogelijk dat onze Dominé nog een poosje mag blijven?

Johannes Masango.

Sety Masanga zegt tot de voornaamste mensen van de Gereformeerde Kerk (Kerkeraad):

Het maakt mijn hart zeer als ik hoor dat onze Dominé weer weg gaat naar een andere plek. Toen de Dominé onder ons kwam, heeft hij ons het Woord doen verstaan, zodat wij het begrijpen.

De dag van 22 december heeft hij voor ons tot een wondermooie dag gemaakt, toen hij

samen met zijn vrouw voor ons gezongen heeft:

Haahahaha oorja (Gloria in excelsis Deo). Tot vandaag toe zingen onze kinderen nog diezelfde wijs.

De Zondag dat de Dominé met ons het Heilig Nachmaal gehouden heeft, heeft ieder van ons dit een goede dag gevonden. Wij hadden zo gehoopt dat onze Dominé samen met ons nog een nieuwe kerk zou bouwen en dat hij nog bij ons zou zijn als wij die in gebruik zouden nemen.

Al de mensen van de kerk van Wagendrift groeten de mensen van de kerk van Kampen.

Het trof mij, dat deze christenen over het heil, de verlossing vooral spreken als over het Licht! En je voelt: ze hebben dat Licht met een grote verwondering leren kennen als de eerste christenen! Jezus Christus is het Licht der wereld. En we mogen in het Licht wandelen.

God zegene de arbeid van Ds Vonkeman.

C. V.

VAN HIER EN GINDS

Kerkbouw der Hervormde Kerk

De dit jaar ingezette grootscheepse actie voor de hervormde kerkbouw, die beoogt te komen tot de bouw van niet minder dan 160 nieuwe kerken, lijkt te zullen slagen. 65 pct. van de hervormde gemeenten heeft zich namelijk reeds bereid verklaard actief mee te werken. De bereidverklaring houdt onder meer in dat in de desbetreffende gemeenten allen, die tot de hervormde kerk behoren, een persoonlijk bezoek kunnen krijgen om hen op de hoogte te brengen van de noodzaak van de kerkbouwactie. Zoals men weet beoogt deze actie, dat ieder, die tot de hervormde kerk behoort, 1/2 pct. van zijn belastbaar inkomen voor eenmaal afstaat. De gemeenten, die positief meewerken zullen ook naar gelang van hun noden profiteren van de opbrengst.

Veertig jaar Het Zoeklicht

In de Ahoyhal te Rotterdam werd onlangs een toogdag gehouden ter gelegenheid van het 40-jarig bestaan van „Het Zoeklicht”, het blad van de Maranatha-Beweging. De oprichter hiervan, de thans 93-jarige Johannes de Heer, heeft nog enkele woorden gericht tot de ongeveer 1500 aanwezigen. Onder hen bevonden zich de burgemeester van Rotterdam, mr G. E. van Walsum, en vertegenwoordigers van diverse kerkgenootschappen.

In een herdenkingsrede zei ds P. J. Mietes, dat het nieuwe geslacht niet meer weet welk een moed het gekost heeft de Maranathagedachte weer tot leven te brengen. Deze niet aan een bepaalde kerk gebonden opvatting heeft veel tegenstand en laster ondervonden. Dat wij nu met de bezielende persoonlijkheid van de Zoeklicht-arbeid, Johannes de Heer, dit jubileum kunnen vieren, is een reden tot grote dankbaarheid, aldus ds Mietes.

's Middags was er een getuigenisdienst, waarna nog twee diensten volgden met een predikant als voorganger. 's Avonds werd in de Ahoyhal een massale bijeenkomst gehouden, speciaal bedoeld voor bewoners van Rotterdam en omgeving, met als onderwerp „Leven wij in het 25e uur?”

Geestelijke verzorging op passagierschepen

Kort geleden is tot stand gekomen de interkerkelijke commissie voor de geestelijke verzorging op passagiersschepen. De Hervormde emigratie commissie in Den Haag kreeg van de directie van de Holland Amerika Lijn het verzoek, aan boord van haar schepen kerkdiensten te organiseren, die een interkerkelijk karakter zouden dragen.

Het was gebleken dat verscheidene passagiers, in het bijzonder Amerikaanse, het op prijs zouden stellen dat aan boord van de schepen van de HAL protestantse kerkdiensten zouden worden gehouden.

De Hervormde Emigratie Commissie heeft daarop overleg gepleegd met vertegenwoordigers van de Geref. Kerken, de Evangelisch Lutherse Kerk, de Doopsgezinde Broederschap, de Remonstrantse Broederschap en de Ned. Herv. Kerk. Hieruit is de genoemde commissie voortgekomen.

In de toekomst zal nu geregeld een predikant van een der genoemde kerkgenootschappen de reis aan boord van een der passagierschepen van de HAL meemaken en daar als geestelijk verzorger de dagsluiting en de kerkdiensten op zondag leiden. Deze diensten zullen zowel in het Nederlands als in het Engels gehouden worden.

Op 17 juni j.l. is ds J. Veen, voormalig scheepvaartpredikant vanwege de Ned. Herv. Kerk te Singapore, voor de eerste maal met een HAL-schip naar Amerika vertrokken.

HELPT ALLEN MEE.

De bestellingen op de brochure van Prof. Veenhof — **Nog eens - een appèl!** — beginnen binnen te stromen.

Helpt allen mee om ze in groten getale in de synodale kerken te verspreiden.

Doe het dadelijk. De synode van Utrecht zal spoedig over de tientallen brieven over de leeruitspraken enz. handelen. Zorgt voor goede voorlichting.

Licht een zo ruim mogelijke kring vóór. Organiseert de verspreiding in uw omgeving.

De prijs der brochure is: bij één exemplaar 60 cent. Bij 5 ex. 55 cent per stuk. Bij 10 of meer exemplaren 50 cent per stuk.

U kunt uw bestelling per giro inzenden bij W. Kaper, Van Lynden van Sandenburglaan 16, Girono 96089.

Het Bestuur van de
Persvereniging „Opbouw”.

STUDEREN IN AMSTERDAM?!

De Vereniging van Gereformeerde Studenten te Amsterdam (V.G.S.A.) onder de zinspreuk „Vigilate Gladio Spiritus Accincti” laat zich kiezen uit een veelheid van christelijke studentenorganisaties.

De kleuren van haar palet zijn bont genoeg om aan de uitbeelding der V.G.S.A. een expressieve kracht te verlenen. Dat betekent echter niet, dat zij het geen dringende en actuele eis acht, het onstuimige studentenleven een binding aan de gereformeerde grondslagen te geven, die effectief is.

Inlichtingen en aanmeldingen als aspirant-lid bij

J. IJlst, Amaliastraat 3 III, Amsterdam.
Telefoon K 20 - 125646.

KERKNIEUWS

Adressen. L. D. Appelman, scriba en adres van de raad der kerk, Klaprozenweg 79, Amsterdam-N., telef. K 20 - 61831, toestel 317.

Beroepen te Treebeek: I. van Til te Middestum.

Armada (Australië) Praeses van de kerkeraad J. v. Leeuwen; scriba: S. Visser, Seventh Rd., Armadale (W.A.). Corr.adres: J. van Leeuwen, Challis Rd, Armadale (W.A.).

Drukkerij Steenbergen

ZEIST - TELEFOON 03404 - 2452

Periodieken

Boekwerken

Handelsdrukkerij

Regelprijs 20 cent per m.M.

Bij contract reductie.

ADVERTENTIE-TARIEF:

FAMILIEBERICHTEN:

Regelprijs 15 cent per m.M.

Abonnementen s.v.p. bij vooruitbetaling door storting op giroreken. 233117 t.n.v. Drukkerij Steenbergen, Zeist, met vermelding voor „Opbouw”.

Abonnementsprijs: f 5.- p. halfj. - f 10.- p. jr. Studenten abonnement f 6.- per jaar.

Losse nummers 25 cent. Buitenland: f 6.25 per halfjaar - f 12.50 per jaar.